

Varga Balázs
A SZÖVEGMŰKÖDÉS FENOMENOLÓGIÁJA
AVAGY
AZ ÖNTUDATOS REGÉNY KORA
(ROBERT MENASSE: SELIGE ZEITEN, BRÜCHIGE WELT)¹

„Úgy döntött, hogy idézettel kezd, egy hosszú idézettel, és ez egy kis időre fellelkesítette...”²:

*Ez a mozgás a magába visszatérő kör, amely feltételezi kezdetét, de ezt csak a végén éri el.*³ Ami először vagy közvetlenül tárgyunk, nem lehet más, mint az, amely maga is közvetlen tudás; először csak az elvont igazság van előttünk: Kurt Walmen, de elvont igazság csak az olvasó tudat számára. Ez az olvasó tudat ugyanis egyúttal a közvetlen tudás, amely először a tárgyunk, azaz az elvont igazság. Ez a másik tudat, amelynek tárgya az olvasó tudat, az abszolút tudás, amelyben az olvasó tudat egyesül öntudatával, a második *mi* e szöveg. Az olvasó tudat nem egy speciális alakja a tudatnak, speciális vonatkozással, reflexióval, hanem maga a tudat, amely a Fenomenológia tárgya. Végighalad a tudat alakzatainak dialektikus során, míg egyszersmind már végig is haladt rajtuk. Az olvasó tudat egyszerűen, minden további nélkül az a tudat, amely a könyvet olvassa, amely a kezében tartja, lapozza, megérti. Amennyiben azonban e tudat tárgya a könyv, úgy maga a könyv is e tudat anélkül, hogy a könyvben, mint tárgyában saját magát ismerné föl, azaz ellentmondásos egysége tárgyával nem számára való, hanem egy másik tudat reflexiója. E másik, reflektáló tudat a második *mi*, e szöveg, ugyan tudatában van az olvasó tudattal való egységének, azaz, hogy az a tudás, amely az olvasó tudat dialektikus önmagához jutásának szintetikus egésze, azaz az abszolút tudás, de mint reflektáló tudat tárgyát, az olvasó tudatot először

¹ Suhrkamp Taschenbuch, 1994., magyarul *A regény kora* címmel jelent meg, JAK-Jelenkor, 7., Bp.-Pécs, ford.: Fürjes Gabriella.

² Menasse, 336. E dolgozatban végig, ahol lehetséges, a magyar fordítást használom.

³ G.W.F. Hegel: A szellem fenomenológiája, Akadémiai Kiad., Bp., 1979., ford.: Szemere Samu, 410. A Fenomenológia esetében is, amennyiben formálisan nem hangsúlyos, a magyar fordításra hivatkozom, a német idézetek s utalások az alábbi kiadást veszik alapul: G.W.F. Hegel: *Phänomenologie des Geistes*, Verlag der Dürr'schen Buchhandlung, Leipzig, 1907., *Philosophische Bibliothek* Bd.114., Hg. Georg Lasson.

közvetlenül ragadja meg. Így e szöveg mint abszolút tudás, miként az olvasó tudat által olvasott szöveg az olvasó tudat számára, egy másik olvasó tudatnak először szintén a közvetlen tárgy, *amely maga is közvetlen tudás, tudása a közvetlennek*⁴. A tudat újfent a kör elején, a kezdetnél találja magát. A tudat, amelyet az olvasó tudat megragad⁵, ez az első olvasó tudat, ezt az olvasó tudatot a szövegben megragadó tudat, majd az ezt megragadó újabb olvasó tudat (s a sor egyrészt vég nélkül folytatható, másrészt a könyv sem jelenti abszolút kezdetét) azonban nem különböző tudatok, még ha partikularitásukban éppen különbözőképpen jelennek is meg, azaz pl. tér-időbeli meghatározottságaik eltérőek, hanem maga a tudat, mint öntudat, azaz mint végtelen. A „különböző” tudatok körré záródó végtelen reflexiók játékának formája az öntudat. Mert az öntudat nem egyszerűen az önmagát gondoló tudat reflexiója, hanem ennek a dialektikus önmagára vonatkozásnak a mozgása, e mozgás formája. Az öntudat tiszta forma, *önmagáért való, megkülönböztetése a megkülönböztetlennel*⁶. Természetesen szükségszerű alakként lép fel a szellem önmagához való eljutása során, tehát konkrét, meghatározott pozíciót tölt be, ám mint a végtelenség, „a tiszta önmozgás abszolút nyugalansága”⁷ egyúttal egyáltalán a tudat mozgásának formája, a szellem fenomenalitásának lelke⁸. Egyrészt tehát a

⁴ Hegel, 57.

⁵ Maga a könyv. Ez az azonosítás egyelőre talán indokolatlannak tűnhet, ugyanakkor A szellem fenomenológiája, miként a címe is mutatja, fenomenológiai leírás, ennyiben a dolgokat, tulajdonképpen Husserl-lel megegyezően mint tudati működést, azaz végső soron, mint tudatot mutatja fel. Vö.: „The Hegelian *method* therefore, is not at all „dialectical”: it is purely contemplative and descriptive, or better, *phenomenological* in Husserl’s sense of the term.” ill. „There is no reason to insist upon the character of Hegel’s nondialectical method. There is not much to be said about it. And what can be said has already been said by Edmund Husserl about his own „phenomenological” method, which he quite wrongly opposed to the Hegelian method with which he was not familiar. For in fact Hegel’s method is nothing but the method that we nowadays call »phenomenological.«” in. A. Kojève: Introduction to the Reading of Hegel, Cornell UP., 1980., transl. James H. Nichols, Jr., ed. Allan Bloom, 171., 195.

⁶ Hegel, 93.

⁷ Hegel, 92.

⁸ Röviden ez a mozgás a következő: „Ezért az, hogy az *önmagával azonos kettéválk*, éppannyira azt jelenti: megszűnik mint már kettévált, megszűnik mint máslet. Az *egység*, amelyről azt szokták mondani, hogy belőle nem eredhet a különbség, maga csakugyan egyik mozzanata csupán a kettéválásnak; Absztrakciója annak az egyszerűségnek, amely szembenáll a különbséggel. De mivel absztrakció, csak az ellentétesek egyike, ezzel már megmondjuk azt is, hogy a kettéválás; mert ha az egység valami *negatív*, valami *ellentétes*, akkor épp mint az van tételezve, ami magában foglalja az ellentétességet. A *kettéválás* és *önmagával-azonossá-válás* (Sichselbstgleichwerden) különbségei ezért éppígy csak a

tudat egy konkrét alakja, másrészt -s ebből a szempontból válik igazán érdekessé- a tudat mozgásának formális eleme. A tudat tárgyának felmutatásában mindig saját dialektikus mozgását ragadja meg⁹, még ha ez nem is számárávaló. Így anélkül, hogy e mozgásban felismerné magát, azaz hogy konkrétan öntudattá válna, eleve az öntudat formális működése¹⁰. Éppen ebből ered a reflexió körszerűsége, végtelensége: a tudatot, mint meghatározott tudatot tárgyává tevő s így reflektáló tudat (legyen az akár az abszolút tudáshoz eljutott, filozófiai tudat bár) tárgyának felmutatásában maga is megismétli a felmutatott mozgást. A reflektáló tudat a tárgyat képező tudatot mint egy sajátos mozgást ragadja meg, amire ez nem reflektál, ám e felmutatásban a reflektáló tudat maga is a felmutatás mozgását, tehát önmagát ragadja meg. Így a reflektáló tudat reflexiója önmagában csak egyszerű megismétlése a reflektált, felmutatott tudat formális mozgásának. A reflexió igazsága tehát nem az, hogy a reflektált tudatnak felmutatja, ami még nem e tudat számára való, hanem hogy e felmutatásban a filozófiai tudat magára reflektált, azaz hogy nem a tudat egy „korábbi” alakját ragadja meg, s fejt ki, hanem mindig önmagát, méghozzá reflexiójának mozgásában, vagyis formálisan. A felmutatás egyszersmind önmaga formális felmutatása, de nem úgy, hogy egyszerűen önmaga tárgya volna. A filozófiai tudat megragadja tárgyát, a tudat egy korábbi alakját (pl. a vélekedő tudatot), leírja (vö. 5. lábjegyzet), s e felmutatás hogyanja, a felmutatás mozgása önmaga, tehát benne önmagát mutatja fel, azaz nincs egy eleve

megszűnésnek ezt a mozgását (diese Bewegung des sich Aufhebens) alkotják; mivel ugyanis az önmagával azonos, amely csak fog szétválni vagy lesz a maga ellentétévé, absztrakció, vagyis már maga is kettévált valami (schon selbst ein Entzweites), azért kettéválása ezzel megszüntetése annak, ami tehát megszüntetése a kettévált-voltának (das Aufheben seines Entzweitseins). Az önmagával-azonossá-válás éppígy kettéválás; ami önmagával azonossá válik ezzel szembehelyezkedik a kettéválással; azaz ezzel maga áll az egyik oldalra, vagyis inkább lesz kettéválttá.” Hegel, 92. Ezen nyugtalan mozgást lehet felmutatni formálisan a tudat alakzataiban (érzéki bizonyosság, észrevevés, értelem), az élet, az elismerés folyamatában is.

⁹ „Az elv keletkezésével létrejött egyúttal az a két mozzanat, amely csak szétesik a megjelenésekor (die an ihrer Erscheinung nur herausfallen...); az egyik tudniillik a felmutatás mozgása, a másik ugyanaz a mozgás, de mint egyszerű (Einfaches); amaz az észrevevés (Wahrnehmung), emez a tárgy. A tárgy ugyanaz lényege szerint, ami a mozgás, emez a mozzanatok kibontakozása és megkülönböztetése, a tárgy e mozzanatok összefoglaltsága.” Hegel, 64.

¹⁰ „A magáért-való-lét legközelebbi példája az én. Mint létező, más létezőktől különbözőnek és reá vonatkoztatottnak tudjuk magunkat. Azt is tudjuk azonban, hogy a létezésnek ez a szélessége mintegy a magáért-való-lét egyszerű formájává van kihegyezve. Ha azt mondjuk: én, ez kifejezése a végtelen és negatív vonatkozásnak önmagára.” G.W.F. Hegel: Enciklopédia I., A logika, Akadémiai Kiad., Bp., 1979., ford. Szemere Samu, 96. §., 168.

meghatározott, nyugvó végponton, ahonnan kényelmesen s biztosan uralható a szellem teljes világa, nem tartja magát a nyugodt fennállás elemében, azaz nem tételezi magát megmaradó oldalként¹¹, e tudat a fenomenológiai leírás, azaz a felmutatás formája, ebben a formális elemben tételezi önmagát, s amennyiben a felmutatás mozgása, mint egyszerű (Einfaches), maga a tárgy, végtelen vonatkozás önmagára: öntudat.¹²

„Nem a tükörképben van a valóság. A valóság a tükör létének a felismerésében rejlik. Az egyszerűen reflektált a tetszőleges. Csak a reflektált reflexiója teszi lehetővé az igazi objektivitást, nem az egyik vagy a másik, hanem a megjelenő valóság objektív meghatározottságainak a felismerése.”¹³

Közvetlen tárgyunk tehát (az olvasó tudat) maga is közvetlen tudás, tudása a közvetlennek. Az olvasó tudat tárgya a közvetlen igazság, ami először adódik számára: Kurt Walmen, a magán- s magáért-való tudat közvetlen egysége. Elvont igazság azonban csak az olvasó tudat számára, mert önmaga számára egyszersmind eredmény, számára való ez az egysége önmagával: Kurt Walmen a végső szintézis¹⁴. Leo Singer és Judith Katz szintézise, a tiszta magáért-valóság és magánvalóság szintézise, az *én* és a *világ* szintézise. A magában bizonyos szellem.

¹¹ Az ellentét egyik megmaradó oldalaként.

¹² A reflexió, vagy felmutatás ezen körszerkezete, ami az abszolút tudás igazságát garantálja: „One is caught, then, in a *vicious circle*. And Hegel was perfectly aware of this. But he believed he had found a criterion both for the absolute truth of his description of the real – that is, for its correct and complete character – and for the end of the „movement” of this real – that is, for the definitive stopping of History. And, curiously enough, this criterion is precisely the *circularity* of his description – that is, of the >System of science<.” Kojève, 193.

¹³ „Nicht im Gespiegelten ist die Wahrheit. Die Wahrheit ist in der Erkenntnis des Wesens des Spiegels. Das einfach Reflektierte ist das Beliebige. Erst die Reflexion des Reflektierten ermöglicht die wahre Objektivität, die Erkenntnis nicht von diesem oder jenem, sondern der objektiven Bestimmungen der erscheinenden Wirklichkeit.” Menasse, 81. (a magyar idézet: Menasse, 77.)

¹⁴ S mint ilyen egyben az első tézis is: „Proceeding in this fashion step by step, by simple adequate descriptions, or by a correct descriptive repetition of the (derivative) dialectic of the history of philosophy, in which each step is just as *necessary* or inevitable as are various elements in the description of a complex real [...] proceeding in this fashion, Hegel finally comes to a point that is none other than his point of departure: the *final* synthesis is also the *initial* thesis.” Kojève, 194.

Minthogy azonban ezen önmagában bizonyos egység az olvasó tudat közvetlen tárgya, azaz az olvasó tudat mozgása mint egyszerű, az elővételezett kezdet, amelyhez ez csak a végén érkezik el. Így e tudat egyszerre mozgás a végtől a kezdet s a kezdetől a vég felé. Dialektikus mozgás, amelynek éltető forrása, közvetítő közepe a szöveg, amelyet e tudat olvas. Az olvasó tudat vonatkozik tárgyára (a szövegre), számunkra, az erre a tudatra reflektáló tudat számára, ebben a vonatkozásban tárgya valójában maga e vonatkozás, azaz e tudat formája¹⁵. A tárgynak (szövegnek) azonban a reflektált tudat számára önálló, objektíven meghatározott léte van, amelyben nem ismer önmagára. Ekképp e tárgy először közvetlenül adott neki¹⁶, úgy, hogy a tárgy illetén közvetlensége számára nem nyilvánvaló. Hogy az olvasó tudat tárgyát éppen így ragadja meg, ez az erre a tudatra reflektáló (filozófiai) tudat felismerése, ami számára eredményként adódott. Az olvasó tudat tulajdonképpen a reflektáló tudatban jutott el önmagához, így ennek reflexiója, amelyben azon olvasó tudatot felmutatja, az eredmény, a létrejött egység, s így e felmutatás további mozgása folyamatos közeledés éppúgy a kezdet, mint az olvasó tudat nézőpontjából a vég felé. Az olvasó tudat közvetlen igazsága a világ megváltásával próbálkozó Kurt Walmen, egy nyugalmas egység, amely azonban magát önmagától eltaszítva kettéválk, s lesz egyrésről Leo, a magáértvaló tudat és Judith a magánvaló; a reflektáló, e mozgást megragadó filozófiai tudat ugyanakkor, közvetlenül látva az olvasó tudatnak és tárgyának azonosságát, Kurt Walment mint a létrejött egységet kapja, amely a tudat dialektikus önmagára találásának eredménye, s így ezen egység kettéválása inkább közeledés önmagához, mint nyugodt, önmagában közvetlenül bizonyos egységhez.¹⁷ Ennek az önmagában

¹⁵ A tudat nem egy nyugvó közép, amely tárgyi világával szembenáll, hanem végtelen mozgás, amely a tárgyi világban vagy tárgyi világgént mindig saját mozgását objektiválja, azaz tárgya, amennyiben a tudat formája a végtelen dialektikus mozgás, saját formája. A forma és tartalom ezen dialektikája újfent a pozitív végtelen: „Valójában úgy van, hogy a valami mássá lesz, és a más általában mássá. A valami, egy máshoz való viszonyban, maga is más vele szemben; ennél fogva, mivel az, amibe átmegy, egészen ugyanaz, mint az, ami átmegy – mind a kettőnek csak egy és ugyanaz a meghatározása van, hogy *más* – azért a valami másba való átmenetelében csak *önmagával* olvad össze, s ez az önmagára való vonatkozás az átmenetelben és a másban az *igazi végtelenség*.” Hegel: Enciklopédia I. A logika, 95.§. 166.

¹⁶ Ez az első közvetlenség azonban korántsem egyszerű időbeli kezdet, azaz nem az olvasás megkezdésének pillanatát jelöli. E közvetlenségből „kiinduló” dialektikus mozgás nem egyszerűen az olvasás mint cselekvés időbeli lefolyása. „Das unmittelbare Auftreten ist die *Abstraktion* ihres (Wahrheit) Vorhandenseins, dessen Wesen und Ansichsein absoluter Begriff, d.h. die Bewegung seines Gewordenseins ist.” Hegel, 157.

¹⁷ „Mert az önmagáról tudó szellem, éppen mert megragadja fogalmát, a közvetlen

ellentmondásos mozgásnak a közepe a szöveg (Menasse szövege). E szövegben esik egybe az olvasó tudat, amelynek ez a tárgya, és ezen olvasó tudatra reflektáló tudat¹⁸, amely számára adódott az olvasó tudat és a szöveg egysége, így az olvasó tudatot ez a szöveg mozgásában mutatja fel, s amennyiben a felmutatás mozgása (a reflexió) tulajdonképpen tárgya, e reflektáló tudat ugyancsak a szövegben találja önmagát.¹⁹

Kurt Walmen, aki tehát önmagában ellentmondásos egység, amennyiben egyrészt önmagával azonos, mint az olvasó tudat tárgya, de csak mint olyan egység, amely kizárja magából a különbséget – kettévált, s így kettéválása inkább önmagával való azonossá válás a reflektáló tudatban, ez a nyugtalan öntudat eltaszítja magát önmagától, s mozzanatai: Leo és Judith.²⁰ Két ember, egy férfi és egy nő, de csak mint fenomének, mint a tudat mozgásának szükségszerű mozzanatai. Egyszerre személyiségek, saját élettörténettel, meghatározottságokkal, amelyek azonban feloldódnak a fenomenológiai felmutatásban. Tulajdonképpen partikularitásuk is a tudat fenomenalitásának felmutatása. Leo a tudat magáértvalósága, Judith magánvalósága. Judith öntudatát Leoban éri el, míg Leo léte Judith. Kapcsolatuk a tudat dialektikus mozgása. Az olvasó tudat tárgya tehát saját önmagára találásának mozgása a máslettben, a szövegben, míg a magához már elérkezett olvasó tudat, a reflektáló tudat az olvasó tudat magához való eljutásának mozgását visszaveszi e máslettől, *megszünteti* a szöveget, miközben a felmutatásban megismétli annak mozgását – az öntudat köre. Megnyílik ekképp egy újabb dimenzió, pontosabban e körben a tudat minden fiktív állomásán (a tudat különböző alakjain) vég nélkül, egymásból nyíló dimenziók létesülnek.²¹ A pozitív

azonosság önmagával, amely a maga különbségében a *közvetlenről való bizonyosság*, vagyis az *érzéki tudat*, - a kezdet, amelyből kiindultunk” Hegel, 414. Az abszolút tudás,

¹⁸ Ahol e két tudat valójában egy, minthogy a reflektáló tudat a magához elérkezett olvasó tudat, azaz az olvasó tudat mint abszolút tudás.

¹⁹ „Leo kam nach Tagen des Arbeitens zu Bewußtsein, daß er arbeitete, und er begann daraufhin tatsächlich zu arbeiten, das heißt alles Geschriebene und zu Schreibende akademisch im Schreiben zu verstecken.” Menasse, 194.

²⁰ Az egyszerűség kedvéért: a Menasse-szöveget s ezen belül pl. a szereplőit (Walmen, Leo, Judith, Löwinger, Trojan) a tudat alakzatainak tekintem. Korántsem önkényes azonban ez az értelmezés, mivel A regény kora struktúráisan megvalósítja A szellem fenomenológiájában felmutatott dialektikus mozgást, és a szereplők, az események sorra a tudat dialektikájának „állomásait” exponálják.

²¹ Ezeken azonban nem halad végig a tudat egymás után, azaz nem külsődlegesek egymás számára, az egyik nem egyszerű tagadása, mása a másiknak, ez a rossz végtelen lenne (vö. Hegel: Enciklopédia I. A logika: „Ez a *végtelenség* a *rossz* vagy *negatív* végtelenség, mert nem egyéb, mint negációja a végesnek, amely éppúgy újra keletkezik, tehát éppúgy nem

végtelen.

Először azonban Judith és Leo még külsődlegesen egymásnak, dialektikus egymásra vonatkozásuk nem számukravaló, mégis találkozásuk, még inkább Walmenből való előlépésük a majd csak a végén elérendő kezdet: „Kapcsolatuknak (Beziehung), amely ettől a naptól némi megszakítással végül is tizennyolc évig tartott, jól hangolt nyitánya volt ez a beszélgetés (az első beszélgetésük, ráadásul először Walmenről), mintha Singer (Leo) szándékosan alakította volna így, kapcsolatuk végén következő tetteinek tudatában, mintha azt akarta volna, hogy cselekedetét, amely csak utolsó logikus következménye volt mindannak, ami már a kezdetben benne rejtett, később meg tudja magának magyarázni.” (Menasse, 6.) Első beszélgetésük helyszíne a *Café Sport*. S e találkozás alkalmával Leo beszélt, minthogy lételeme a tiszta beszéd, a tiszta magáértvalóság²², Judith hallgatott. Judith a mozdulatlan, közvetlen lét: „különleges, mindig visszatérő kényszert érzett, hogy minden józan érv ellenére annyit igyon, amíg az asztal alá nem zuhan, emésztő vágy töltötte el, hogy itt hagyjon mindent, eltompítson egy elviselhetetlen érzést, vagy hogy a boldogság egy pillanatában először minden önkontrollt elveszítsen, és a rá következő ájulatban megörökítse ezt a kilépést.” (Menasse, 27.) S ennek a mélyén a haláltól, a negatívától való beteges félelem húzódott.²³ Maga a szöveg, a közép végig a tudat e két alakjának dialektikus pulzálása. A kezdeti, közvetlen egység szétválik, majd a reflexióban újra egyesül, ám e körök, a kezdetek e folyamatos visszatérése nem egymást *megszüntető* szintézisek linearításában bontakozik ki. Nincs tehát egy egyirányú, egyértelmű mozgás a kezdetből a végig, vagy a végtől a kezdetig. Minden újabb kör, mint a megelőző *megszüntetése*, ama korábbiából nyíló újabb dimenzió. A reflexió nem egy felettes, önmagában megmaradó pozícióból indul ki, amikor is valóban lehetséges lenne a reflexió-pozíciók egymásban való *megszüntetése*, hanem az egy-egy befutott körre²⁴

szűnik meg, - vagyis ez a végtelenség a véges megszüntetésének csak *kellését* fejezi ki.” 94. §. 164.). Az abszolút tudás éppen e végtelen nyugtalanság, a reflexió végtelensége: „aus dem Kelche dieses Geisterreiches / schäumt ihm seine Unendlichkeit” Schiller : Freundschaft, idézi: Hegel, 521.

²² „Mert a nyelv a tiszta személyes énné mint személyes énné a *létezése*; benne az öntudatnak *magáért-való* egyedisége mint ilyen lép egzisztenciába, úgyhogy *mások számára* való. Az *én* mint ez a *tiszta én* egyébként nem *létezik*; minden más megnyilatkozásban egy valóságba van süllyesztve [...]. A nyelv azonban ezt az ént a maga tisztaságában tartalmazza, egyedül a nyelv mondja ki az *ént*, magát az ént.” Hegel, 261. A magától elidegenedett szellem

²³ vö. Menasse, 30-31.

²⁴ „A tárgy tehát részint *közvetlen* lét, vagyis egy dolog általában – ez megfelel a közvetlen

vonatkozó reflexió újra csak e kört teszi meg, ám önmagában mintegy megsokszorozva. A reflexió ugyanis végigjárja a kör szükségszerű mozzanatait, de minden mozzanatot csak egy újabb körben tud megszüntetni és így a végtelenségig. Leo és Judith körei is ezen önmagában a végtelenbe nyíló, vagyis önmagában végtelen kiterjedés mozgása. S ha a dialektikus mozgást egyenes vonalú haladásként értjük, azaz a negatív, rossz végtelen elemében tartjuk magunkat, miként Leo is, a mű (Werk) lehetetlenné válik. Egy előre mutató mozgásban a befejezéshez, a nyugalomhoz, az abszolúthoz való végső megérkezés lehetetlen. És Leo legfőbb vágya éppen ez: eljutni az abszolút tudás pozíciójába, amely számára az a végpont, ahonnan az egész út belátható, s e legfelsőbb reflexióban megragadni az egészet, eljuttatni a fogalomhoz, elvezetni a világot öntudatához.²⁵ Minden kísérlete szükségszerű kudarccal azonban, miközben nem veszi észre, hogy a mű már réges-rég kész, hogy minden újabb kör maga az egész. Mert ő önmagában csak a tudat üres magáért-valósága, s egész, csak ha ezen magáért-valóságában az, ami magánvalóan, azaz az egész Judith és Leo öntudatos egysége, s Leo, önmagát Judith-tól eltaszítva csak az üres forma.

A közvetítő közép, a szöveg így nem nyugalmas fennállás, amiben a tudat önmagára vonatkozó mozgása kimerevedne, inkább maga ez a mozgás.²⁶ Leo és Judith dialektikus körei egyszerre a magánvaló és a magáért-való tudat dialektikája, a szellem fenomenológiája – amennyiben a körök tartalma, a konkrét események a tudat alakjainak megvalósulásai (ebben a dimenzióban a szellem dialektikáját mutatják fel: a valóságos, igazi szellem, a magától elidegenedett szellem, önmagában bizonyos szellem); s mivel a reflektáló tudat az olvasó tudatot a szövegben mutatja fel: a tudat önmagához való eljutásának dialektikája. De ez a dialektika nem egyértelmű, dicső menetelés az abszolút tudás nyugodt, mozdulatlan világába, hanem újabb és újabb körök megkezdése a megérkezés legcsekélyebb reménye nélkül, egymásból nyíló körök végtelen folyama, s az abszolút tudás így nem a végső a körök sorában, hanem az átmenet egyik körből a másikba, a

tudatnak; részint mássálevése, viszonya, vagyis *más számára való léte, és magáért-való-léte*, a meghatározottság – ez megfelel az észrevevésnek; részint *lényeg*, vagyis mint általános – ez megfelel az értelemnek. A tárgy mint egész a következtetés, vagyis az általánosnak mozgása a meghatározottságon át az egyediséghez, s éppígy a megfordított mozgás az egyediségtől a megszüntetett egyediségen, vagyis a meghatározottságon át az általánoshoz.” Hegel, 404. Az abszolút tudás

²⁵ „Hier war sein Buch. Es würde die Welt verändern. Indem es der Welt ihr Bewußtsein lieferte.” Menasse, 369.

²⁶ Hasonlóan az erők dialektikájához, vö. Hegel, Az erő és értelem, 79-80.

megnyílás – önmagában megragadhatatlan – mozzanata, úgyhogy az abszolút tudásban semmi sem lesz önmagában megmaradó fennállás, ellenkezőleg, minden csupán eltűnő mozzanat az átmenetbe való végtelen reflexióban: „Elakadt, a veszteglő idő, valahol a már-nem és a még-nem között. Már nem volt ugyanaz (Leo) és már nem volt az a másik sem. És még nem volt ismét ugyanaz és még nem volt valaki más.” (Menasse, 117.)²⁷ És Leo, bár ez nem mindig számárávaló, sohasem válik azonossá önmagával, mindig e köztes térben lebeg, és ezért, hogy minden egyes kör, amely az azonossá válás eleve kudarcra ítélt kísérlete, csak egy újabb kezdethez, egy újabb körhöz vezet.²⁸

Leo és Judith először tehát egyszerre közvetlen s a reflexióban már létrejött, végtelen egységből lép elő, de még nem mint ellentétesek. Első beszélgetésük a *Café Sportban* még walmeni azonosságuk, a kezdeti, közvetlen szintézis, magánvaló egység, amely azonban ellentétes oldalakra pattan szét.²⁹ A magáértvalóság és a magánvalóság oldalaira. Így ez az önmagát önmagában megkülönböztető egység már nem az magáértvalóan, ami magánvalóan. Magánvalósága szerint: Judith, magáértvalósága szerint: Leo. Ellentétük ugyanakkor nem egyszerűen külsődleges, vagyis nem lépnek fel egymással szemben a fennállás elemében, vagy legalábbis csak formálisan, minthogy a reflexióban adódtak ilyenként.³⁰ Ellentétük, hogy egységük nem számukrávaló, amely éppen az, hogy ellentétesek. Leo mindvégig keresi ezt az egységet, ám az elért egység mindannyiszor inkább kettéválásnak bizonyul. S mindegyik ilyen magában kettévált egység egy újabb szintézis, amennyiben pedig ezen egységben inkább ellentétüket tapasztalják, egyben az antitézis, amely közvetíti a kettéválást,

²⁷ „Steckengeblieben, die stehende Zeit, irgendwo zwischen einem Nicht-Mehr und einem Noch-Nicht. Er war nicht mehr derselbe, und nicht mehr der Andere. Und noch nicht wieder derselbe und noch nicht ein anderer.” Menasse, 121-122.

²⁸ „Néha úgy tűnt, mintha Judithtal újra és újra nemcsak a kezdethez jutott volna vissza, hanem a kezdetnél is távolabbra.” (Menasse, 240.)

²⁹ „Die Auseinandersetzung mit Judith, Auseinandersetzung buchstäblich verstanden...” Menasse, 72.

³⁰ „A bimbó eltűnik a virág fakadásakor, s azt lehetne mondani, hogy a bimbót megcáfolja a virág; éppígy a gyümölcs a növény nem igazi létezésének nyilvánítja a virágot, s ennek helyébe lép mint igazsága. Ezek a formák nemcsak különböznek egymástól, hanem ki is szorítják egymást mint egymással összeférhetetlenek. Szüntelenül tevékeny természetük azonban egyúttal a szerves egység mozzanataivá teszi őket, amelyben nemcsak nem ellenkeznek egymással, hanem az egyik éppoly szükségszerű, mint a másik és csak ez az azonos szükségszerűség alkotja az egésznek életét.” Hegel, 10.

amely egységük.³¹ Ezért lehetetlen az egység megtalálása, az önmagával való nyugodt azonosság: a lényegi élet.³² Ennek megvalósulása a dialektikus mozgás megszűnése, a nyugodt felfogásként értett abszolút tudás, ez viszont csupán a pusztá magánvalóság: Judith. „Keze óvatosan vándorolt Judith testén, a nő úgy feküdt ott, mintha halott lett volna. Láttá őt maga előtt, saját munkáját, a könyvét, már nem volt élettelen tárgy, az életet tapasztalta benne, aki olvasta, Judithot nézte a sötétben, rejtélyes szöveg, a megismerés forrásául szolgálhat annak, aki helyesen értelmezi.” (Ménasse, 256.) De e mű megnyilvánulásában a magáért-való tudat nem ismeri föl saját mozgását, s azt idegenként kapja, ám egyúttal saját magát is, mivel a mű ugyanannyira ő maga is, a mű benne bontakozik ki, a máslett eleme. Judith Leohoz költözött, s az immáron közös otthon az ő megnyilvánulása, magánvaló léte tárgyasul, magáértvalóvá válik, s e máslettében magára reflektált. A valóban elért egység volna ez, ám Leo, a tudat magáértvalósága, tehát amiben Judith végül önmagához juthatna el, a kibontakozott fennállásban maga is tárgy a maga számára. „A hálósobában, a nappaliban, a konyhában, a fürdőszobában, tükörképe mindenütt azonnal bekerítette, mintha ismeretlen harmadik fogná körül, akiről nem tudta, hogy kerül ide. Idősödő férfi, aki mégsem ő, idegen, aki azzal az ürüggyel, hogy őt utánozza, szüntelen előjátszott neki valamit, és Leo arckifejezését, mozdulatát, testmozgását elsajátítva mégis önállóvá vált [...] Leo olyanná vált, mint az a másik férfi a tükrökben, aki megmutatta, hogyan állít az ember öntudata és megjelenése közé finoman csiszolt üvegfalat, amitől elveszíti az uralmat önmaga felett, és szüntelen tévesen látja az alakját, mígnem az üvegfal mögé megy, és maga lesz az a másik, és már csak a tükörből néz kifelé – semmibe.” (Ménasse, 266.) Tárgyi létük a tükrök felszíne, ami burokként veszi őket körül, s amiben vagy amin egységük merőben külsődleges. Eképp e megvalósult egység sokkal inkább visszalépés, mint elérése a sor végén feltételezett abszolút tudásnak, mivel magánvaló, azaz közvetlen egység. Valóságossá csak akkor válhatna, ha Leo tükröt tartana a tükrök elé, s a tükrözés e végtelen játékában magára reflektálna, vagyis felismerné magát, mint e végtelen játékot, azaz magánvaló egységük magáértvalóvá

³¹ Ellentétük ugyanis az (ahogy fentebb), hogy egységük, amely ezen ellentétük, nem számukravaló, s amikor ezért egységbe akarnak jutni, újra csak kettéváltak lesznek önmaguk számára, de e kettéválásuk -bár nem számukravalóan- egyúttal egységük.

³² „Seine Theorie vom wesentlichen Leben entstand und wirkte in Opposition zum wirklichen Leben. Der Versuch, sie in die Praxis eines wirklichen Zusammenlebens umzusetzen, hatte die Theorie und das Leben zerstört: seine Arbeit, weil er sie der Verwirklichung seiner Sehnsucht opferte, seine Sehnsucht, weil er sie verwirklichte, seine Verwirklichung, weil sie leer geworden war und frei von Arbeit und Sehnsucht.” Ménasse, 289.

válna. Ez a magáértvaló egység ugyanakkor nem nyugalmas, egyszerű fennállás, hanem az öntudat végtelensége, a reflexióban önmagát felmutató tudat végtelen mozgása, s ha e mozgás egyúttal számárávaló: az abszolút tudás. Ez viszont nem a végén lép csak fel, mozgása éppúgy távolodás önmagától, mint közeledés önmaga felé, a kettő egysége, mert az egész. *Az igaz az egész.*

Előttünk van tehát az olvasó tudat, mint kettévált, azaz egyrésztől tárgya a magánvaló, Judith, amely számára közömbös megjelenésének sokfélesége, az önmagával nyugodtan azonos egység, a közeg, a materiák közömbös *is-e*, vele szemben e tudat a meghatározott, kizáró egy, a magáértvaló, másrészt tárgya ugyanúgy a magáértvaló, Leo, a kizáró egy, amellyel szemben e tudat az önmagával való azonosság, a fennállás közege, melyben kibontakozik a sokféleség.³³ Ám e kétértelmű vonatkozás csak kifejezi az egységet. A közömbös materiák *is-e* és a tulajdonságok egye, az általános és az egyedi csak egymásban eltűnő mozzanatok, a közvetítő mozgás a szintézishez. E szintézis pedig Lukas Trojan, színhelye: a *Café Sport*. A kezdeti, walmeni egységük igazsága a trojani szintézis. Trojan *szünteti meg* magában a tudat ellentétét, s e *megszűnésben* válik Judith és Leo egysége magán- és magáértvalóvá. Így Trojan a kezdet a végén. Ami viszont újfent csak a végén adódik majd. Leo és Judith trojani egysége ugyanis Leo, ezen egységre vonatkozó reflexiójának mozgása, amely felmutatás azonban magát a felmutatást mutatja fel: „Und wenn auch Judith gemeint war, so kam sie doch nicht mehr vor. Und wenn auch Leo seine eigene Geschichte meinte, so kam sie in dieser philosophiegeschichtlichen Interpretation erst recht nicht mehr vor, sie war in deren Bauch listig und sinnlos versteckt, seine Arbeit war ein Trojanisches Pferd...”

³³ „Es ist α) die gleichgültige passive Allgemeinheit, das *Auch* der vielen Eigenschaften oder vielmehr Materien, β) die Negation ebenso als einfach, oder das Eins, das Ausschließen entgegengesetzter Eigenschaften, und γ) die vielen Eigenschaften selbst, die Beziehung der zwei ersten Momente, die Negation, wie sie sich auf das gleichgültige Element bezieht und sich darin als eine Menge von Unterschieden ausbreitet, der Punkt der Einzelheit! in dem Medium des Bestehens in die *Vielheit* ausstrahlend.” Hegel, 78.

(Menasse, 194.) És Leo dolgozott, megragadta a múltat³⁴, s e megragadásban mutatta fel egységként.³⁵ Felmutatta a trojani egységet, mint ama múltbeli tudat mozgását, miközben e felmutatás maga Trojan. Az öntudat végtelen vonatkozása önmagára. Az első kör.

³⁴ A szóban forgó filozófiatörténeti értelmezés ugyanis kapcsolatuk kezdeteinek fenomenológiai felmutatása.

³⁵ „Die Wahrheit ist: Selig sind die Zeiten, die er mit Judith verbracht hatte, aber sie waren es nicht, sind es nicht gewesen.” Menasse, 192.